

گلیمی که رنگ‌ها در آن پایکوبی می‌کنند

«ورنی بافی»؛ هنر غریب عشایر قشلاقی

شاهین یاسمی | روزنامه نگار

«ورنی» یکی از زیرانزاهای سنتنی منطقه آذربایجان است که در منطقه اهر و ارسباران به صورت وسیعی توسط زنان عشایر بافته می‌شود. هنر «ورنی بافی» یکی از صنایع دستی بومی آذربایجان بوده و هنوز دارای رونق و خواستار فراوان است. ورنی عمدتاً در قشلاق عشایر کوچ‌رو که حجم کاری کمتری دارند، توسط زنان و دختران بافته می‌شود. به همین سبب بیشتر نقوش و رنگ آمیزی ورنی‌ها بافته‌شده در میان روستاییان، متشکل از موتیف‌های روستایی، ثابت و شناخته شده است که در قالب نقشه‌های شکسته و هندسی منثور می‌شود. با ما همراه باشید تا پس از بررسی تاز پیچ‌ها و ورنی و اجزای تشکیل دهنده آن، با چگونگی بافت ورنی آشنا شویم.

تاریخچه ورنی

ورنی عمدتاً در منطقه قرده‌آغ شامل شهرستان‌های اهر و کلیبر توسط عشایر و برخی روستاییان این منطقه و منطقه مغان شامل شهرستان‌های گرمی، بیله‌سوار، مغان، پارس‌آباد و مغان و خیابو (مشکین شهر) بافته می‌شود. خاستگاه اصلی این صنعت، منطقه عشایری آذربایجان بوده که از آن‌جا به دیگر مناطق گسترش یافته است. گلیم یکبر و یا ورنی را در جمهوری آذربایجان و شمال شرق ترکیه سوماک یا سومه می‌نامند. محل اصلی تولید ورنی منطقه قره‌یاق کوهستانی بالادست ارس بوده که بر اثر روابط و علقه‌های فرهنگی و سفیرهای و ترددهایی که در دو کناره رودخانه ارس انجام پذیرفته، به تدریج تولید ورنی ابتدا در منطقه ارسباران و سپس بین ایلات و عشایر دشت مغان رایج شده است.

در حال حاضر تولید ورنی در سطح جهانی منحصر به ایران بوده و در ایران هم فقط در مناطق فوق‌الذکر وجود دارد. ویژگی تولید، عمل اقتباس یا مشابه‌سازی نظیر بسیاری از زیرانزاهای دیگر از قبیل قالی، گلیم و... را در سایر نقاط ایران و جهان دشوار و حتی غیرممکن می‌سازد. ورنی‌های تولیدی آذربایجان معمولاً در زمینه رنگ‌های لاکه، سرمه‌ای، کرم، سفید، پیازی و آبی‌روشن با نقوش حیوانات در وسط و حاشیه تولید می‌شود.

محصول ورنی به‌عنوان نوعی زیرانزاد، مفرش یا وسیله حمل اسباب و اثاث منزل عمدتاً در منطقه کوچ و استقرار عشایر سیاه‌سوار مغان در آذربایجان و برخی نواحی پیرامونی و مرتبط با جمعیت و جوامع مستقر در این نواحی تداوم و تکوین یافته است.

ورنی یا سوماک، شاخص‌ترین صنعت دستی عشایر آذربایجان، نوعی گلیم یکبرو یا گلیم فرش نما و بدون پرز است که به سبک بودپیچی یعنی گنداندن بوداصلی از تار و پنبش نیز به دور نخ‌های تار شکل گرفته و نقوش می‌پذیرد. ورنی نه فرش است نه گلیم، بلکه نوعی زیرانزاد است که هم سادگی و سبکی گلیم را دارد و هم ظرافت و زیبایی قالی را، ورنی به دلیل عدم استفاده از گره در بافت آن جزو گلیم و از جهت طرح، نقشه و شکل ظاهری آن مشابه قالی به نظر می‌آید.

اجزای تشکیل دهنده ورنی

ورنی از قسمت کنار به سمت داخل به ۲ بخش اصلی زیر قابل تشخیص است:

۱- حاشیه: اجزای اصلی نقشه ورنی بوده و همانند چهارچوب یا قابی دور متن اصلی را احاطه کرده است. حاشیه خود از ۴ قسمت به نام‌های لور، زنجیره، حاشیه کوچک و حاشیه بزرگ تشکیل شده است. لور بیرونی‌ترین قسمت حاشیه بوده و بعد از آن زنجیره و سپس حاشیه کوچک در دو طرف حاشیه بزرگ قرار دارد. معمولاً ۴ قسمت مورد اشاره حاشیه حدود ۲۰ درصد عرض ورنی را به خود اختصاص می‌دهد.

۲- متن یا زمینه‌اصلی: به فضای داخلی محصور بین قسمت‌های مختلف حاشیه ورنی متن یا زمینه ورنی گفته می‌شود. متن بیشترین حجم فضای ورنی را به خود اختصاص می‌دهد و متناسب با نگارها و نقوش پیاده شده در آن نقش یا طرح‌های مختلف به خود می‌گیرد.

۳- تریج: طرح یا بخش میانی ورنی را تشکیل می‌دهد و معمولاً با اشکال هندسی مختلف مانند دایره، لوزی، بیضی و انواع دیگر ضلعی نقش زده می‌شود. یک ورنی متناسب با بعد و اندازه با نوع طرح یا نقشه ممکن است دارای یک یا چند تریج باشد. در اصطلاح محلی به تریج وسط ورنی، گول (Gul) گفته می‌شود که معادل واژه حوض است.

تولید ورنی عموماً در نقاط قشلاقی انجام می‌پذیرد و نقوشی که روی این گلیم فرش‌نما نقش می‌نند، نشانگر محیط زیست و اقلیم آن است. در آن زمان و دختران عشایر است و نمودار ذهن توانا و استعدادهای بالقوه فکری آنان است.

بیشتر نقوش از اشکال حیوانات و وحوش منطقه تأثیر پذیرفته و نقش عمده حیوانات عبارت از گوزن، مرغ و خروس، گربه، مار، پرندگان محلی، آهو، گوسفند، ببر، شتر، شیر، روباه، شغال، طاووس، گرگ، بگ، عقاب، پوقلمون و... است. تولید این صنعت صرفاً خانگی بوده و ابزار آن از

سبک و قابل حمل و نقل است. روی نمداقسام گلدوزی که حاصل هنر و ذوق زنان است انجام می‌گیرد.

انواع ورنی

ورنی‌ها بر اساس مواد اولیه مورد استفاده در آنها به انواع ذیل تقسیم می‌شوند:

- ۱- ورنی قالیچه یا بعد ۱۲۰ * ۲۵۰ سانتیمتر
- ۲- ورنی کناره یا بعد ۱۱۵ * ۲۲۰ سانتیمتر
- ۳- ورنی کناره بزرگ یا بعد ۱۵۰ * ۲۲۰ سانتیمتر
- ۴- ورنی پستی یا بعد ۷۰ * ۱۰۰ سانتیمتر
- ۵- ورنی قالی یا بعد ۲۰۰ * ۳۰۰ سانتیمتر
- ۶- ورنی زرغ و نیم (جفت) یا بعد ۱۱۵ * ۱۶۰ سانتیمتر

صنایع دستی عشایر ایل قرده‌آغ ایل قرده‌آغ ارسباران علاوه بر ورنی صنایع دستی دیگر نیز تولید می‌کنند که عبارتند از:

خالیچه (قالیچه): بافت قالیچه از اصیل‌ترین هنر عشایر است. قالیچه‌ها در قطعات کوچک و قابل حمل با قرار دادن نقش‌ها و طرح‌های متنوع و اشکال هندسی در آن بافته می‌شوند.

جوال (javal): جوال کیسه بزرگی از جنس گلیم است که برای حمل موادی چون آرد، علفه، کنجاله، کاه و... به کار می‌رود و معمولاً فاقد نقش است. جوال این‌ها مانند گلیم بافته می‌شود و سپس مانند کیسه ۳ طرف آن دوخته می‌شود. سر جوال برای آن که محکم باشد، چندتا تا کرده و می‌دوزند.

اجاق قیبرانی (اجاق کناری): شبیه گلیم و حاجیم به شکل مکعب مستطیل بافته و دوخته می‌شود. در کنار اجاق مورد استفاده و در حمل و نقل لوازم عشایری به‌عنوان صندوق استفاده می‌شود (در شهرها برای رویه کاناپه و میل مورد استفاده قرار می‌گیرد). از دیگر صنایع دستی عشایر قرده‌آغ می‌توان از دوز توربالی (نمکان) نام برد.

تندری دبی (تنور کنار): نوعی دستباف عشایری است که به ظرافت گلیم و حاجیم است. در زمستان‌ها و هنگام استراحت و در قطعات کوچک بافته می‌شود. این دستبافته هنگام مان‌ناری در کنار تنور مورد استفاده قرار می‌گیرد. فرمش (مفرش): این دستبافته به شکل مکعب مستطیل بوده، سطوح آن قبلاً بافته شده، سپس به هم دوخته می‌شود. مفرش برای نگهداری رختخواب و وسایل خواب و لوازم ضروری استفاده می‌شود. هنگام کوچ و سیله بسیار مناسبی برای قرار دادن و حمل و نقل وسایل مختلف است.

مسند (گلیم‌چه): مسند، گلیم‌چه‌ای است در اندازه ۸۰ * ۱۵۰ سانتیمتر که بسیار محکم و ریزبافت بوده و بیشتر جنبه خودمصرفی و تزئینی دارد. از مرغوب‌ترین مسندها، بهترین «مخده» و «بشتی» ساخته می‌شود.

خورجین (جوال کوچک): خورجین برای حمل اسباب و وسایل ضروری تهیه می‌شود. نقوش جالبی در این بافته به کار می‌رود و در جریان کوچ از آن استفاده می‌کنند. اگر دو طرف خورجین را از هم جدا کنند، در واقع دو جوال به‌وجود می‌آید. هیبه (ساک) و کیسه‌بشتی (hiba)؛ این صنعت دستی شبیه خورجین اما از آن کوچکتر است. لوازم ضروری کوچک را در آن جای داده و هنگام سفر روی دوش می‌اندازد. پوشش خارجی هیبه دستباف بوده و دارای نقوش و نگار و رنگ‌های جالبی است.

کنچه (نمد): بهترین و مرسوم‌ترین زیرانزاد کف الاچیق و پوشش خارجی آن است. از بهترین پشم گوسفند تهیه می‌شود. نمد مزایای زیادی نسبت به گلیم و زیلو دارد. از پشم دام‌ها به آسانی و در کمترین مدت تولید می‌شود. در زمین‌های نمناک و مرطوب مفید است. در تهیه جل اسب و جهاز شتر و پوشش خارجی الاچیق به کار می‌رود. بسیار

دومی یا بالکعب عبور کند. در پایان عمل چله‌کشی به جای هنگام چله‌کشی تار از زیر اولی ورنی ورنی که در آن با عمل چله‌کشی عبور کند. در پایان عمل چله‌کشی به جای خنخ زه پایینی چوب زه را در می‌کنند که حداکثر ۳ میلی‌متر ضخامت، ۲ تا ۳ سانتیمتر عرض و طولی برابر عرض دار دارد و به جای نخ زه بالای چوب هساف را در می‌کنند که فقط کمی ضخیم‌تر از چوب زه است. بعد از پایان این مراحل به چله‌چوب کوچ می‌بندند که استوانه‌های چوبی به قطر زیر و رو هنگام گلیم‌بافی و پود زنی را دار و پر از کندنگی ناهماهنگ چله‌ها جلوگیری می‌کند و مانع ایجاد عیب سرد (مقاومت‌پذیر عرض ورنی در دو انتهای بالا و پایین آن) می‌شود. برای شروع بافت دو چله، یکی زیر و یکی رو بلند می‌کنند و نخ خامه را یک دور کامل به دور آن پیچانده، کمی می‌کشند تا سفت شود. (گاهی نخ خامه به‌جای دوتار به دور می‌کشند یا پیچیده می‌شود که در این صورت کیفیت ورنی بالا رفته، زمان بافت و مقدار مواد اولیه مورد نیاز بیشتر می‌شود) در مرحله بعدی بافت مطلق نقشه ذهنی یا موجود، همین عمل را ادامه خامه تکرار می‌کنند یا اضافی خامه را را

کرده، گره بعدی را با خامه دیگری می‌زنند. همین عمل را تا پایان یک رج کامل ادامه می‌دهند و سپس پود کلفت را از لابه‌لای چله‌های زیر و رو کرده، دقه می‌زنند (پود را نیز رو و هم عوض می‌شود و پود کلفت بین چله‌ها به صورت موج آرایش می‌یابد). در ورنی برخلاف قالی، پود نازک زده نمی‌شود.

از آن‌جا که طول دار تقریباً نصف طول ورنی است، پس از بافت نصف نقشه به سر دار می‌رسند. در این زمان، به وسیله آچار پیچ وسط دار و راست‌رو و چپ‌رو را شل می‌کنند (پسا گوه‌ها را از راست روی دار چوبی به وسیله چکش درمی‌آورند) که در نتیجه آن چله‌ها شل می‌شود و ورنی روی دار آزاد شده به آسانی گره‌زنده می‌شود. ورنی را به سمت پایین کشیده تا قسمت بافته شده به پشت دار منتقل و ادامه بافت مقدر شود. سپس دوباره دار را به حالت اول برگردانده و عمل بافت را تا پایان نقشه ادامه می‌دهند. پس از پایان بافت، دوباره دقیقاً به اندازه ابتدای کار گلیم بافته می‌شود و بعد از آن چله‌ها را با فاصله ۱۵ سانتیمتر از قبلی باقی‌مانده چیقی گره دور ورنی را از دار جدا می‌کنند.

عمده‌ترین مشکل ورنی در بافت، جمع شدن کنارهای (شیرازه) آن است. بافت این قسمت از ورنی، از سخت‌ترین قسمت‌های بافت محسوب می‌شود که باید در تهیه آن بسیار دقت شود. همچنین ورنی بدون نقشه بافته می‌شود و چون در بافت آن از گره استفاده نمی‌شود، جزو انواع گلیم به حساب می‌آید و از لحاظ شکل ظاهری به قالی شباهت دارد. برای رفع این مشکل باید از گره فرضی یا تار فرضی استفاده شود. رنگ ورنی یا هوالا به رنگ لاکه، سرمه‌ای، سفید، پیازی و آبی‌روشن است.

جنس ورنی

جنس ورنی گاه تلفیقی از ابریشم یا پشم است. در گذشته عشایر «دشت مغان»، «گرگ‌نادر» و «ارسباران» پشم حاصل از دام‌هایشان را با دو کاهی معمولی می‌ریسیدند و به روش ابتدایی رنگ‌ریزی می‌کردند و آن را برای بافت ورنی آماده می‌ساختند. نوع و شکل ورنی ممکن است در ایلات و عشایر گوناگون متفاوت باشد، زیرا این صنعت ابتدا توسط عشایر تولید شده است. هم‌اکنون نیز ایل‌های بختیاری، بلوچ، قشقای، مغان و ارسباران از ورنی استفاده می‌کنند. این در میان عشایر شاهسون، روستاهای کلیبر، خداقرین، هوراند، روستاهای بخش مرکزی ارسباران و دیگر مناطق کشور از رونق قابل‌توجهی برخوردار بوده و در حال حاضر کشور ما تنها صادرکننده این محصول است. این محصول هم روی دار افقی و هم روی دار عمودی بافته می‌شود که در داخل چادر و خانه‌های روستاییان و عشایر مستقر می‌شود.

از انواع ورنی در آذربایجان شرقی می‌توان به ورنی قالی، ورنی کنار بزرگ، ورنی کنار، ورنی ذرخ و نیم (جفت)، ورنی قالیچه و ورنی پستی اشاره کرد. نقشه ورنی نشانگر اعتقادات، آداب و رسوم و باورهای مردم این منطقه است و بیشتر در بافت آن از تخیلات ذهنی و اشکال حیوانات و پرندگان استفاده می‌شود. در مناطق وسیعی از ارسباران (اهر، کلیبر، هوراند، ورزقان، آیش‌احمد و خداقرین) ورنی بافتی رواج داشته و مردم منطقه معمولاً مواد اولیه خود را از دلان بومی و غیربومی گرفته و ورنی بافته شده را به صاحب همان مواد اولیه تحویل داده و فقط دستمزد در بافت می‌کنند. در پایان به ارایه چند پیشینه‌ها از یکی از فعالان و کارشناسان ورنی بافتی اشاره می‌کنیم:

- عشایر ورنی دولست از طریق برداخت وام و تسهیلات بانکی کم‌بهره به بافندگان ورنی خصوصاً عشایر بافندگان صنایع دستی

- برگزاری نمایشگاه‌های متعدد صنایع دستی در سطح استان و همچنین مشارکت در نمایشگاه‌های سراسری صنایع دستی در ایران و نمایشگاه‌های بین‌المللی خارج از کشور با هدف توسعه و ترویج هنر ورنی بافتی

- ایجاد کارگاه‌های آموزش ورنی، به صورت مقدماتی دایر می‌شود

- حمایت مسئولان استانی و شهرستانی از صنعت دستیافت به‌عنوان نشانه اصالت عشایر آذربایجان شرقی و ارسباران

- فعال شدن دوره‌های آموزشی در مناطق روستایی و عشایری و نظارت کارشناسان ذیربط در جهت بهیابی ورنی - نیازسنجی بازار کشورهای اروپایی، آسیایی، آفریقایی و سایر کشورها و بافت ورنی بر اساس سلیقه‌ها و نیاز متناسب با هر کشور، متناسب خصوصاً برای زیرپایه، رومیزی، روندنلی خودرو و...

گتبه یا قالیچه خرسک فرشی از جنس قالی است که معمولاً در اندازه کوچک توسط عشایر لر و قشقای بافته می‌شود. گتبه پرزهای بلند دارد و در بافت آن شمار پود بیشتری به کار می‌رود که تأثیر چشمگیری بر نرمی گتبه می‌گذارد. تعداد رج و بلندی پرزها گاهی تا یک سانتی‌متر هم می‌رسد. برجسته‌ترین صنعت دستی و خانگی در استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری و فارس نیز رواج دارد و تقریباً در اکثر نقاط روستایی و حتی در شهرهای استان‌های قشقای راه راه باشد، با یک تا ۳ تریج دوم بسیاری از خانواده‌ها محسوب می‌شود.

در بافت گتبه که به وسیله پشم خود رنگ مخلوط با موی بز انجام می‌شود، تکنیک رنگ از اهمیت فوق‌العاده‌یادی برخوردار است و در واقع نخستین مرحله کار گتبه‌بافی را تشکیل می‌دهد و طی آن، دست‌اندرکاران ابتدا پشمی را که از دام‌های خودشان تأمین شده یا در صورتی که خانواده فاقد دام باشد، از سایر دامداران، دامپروران و عشایر خریداری شده، به نسبت نوع رنگی که دارند کاملاً تکنیک و پس از شست‌وشو، توسط زنان و دختران و به وسیله دو کاهی کوچک و قابل حمل رسیده و تابیده می‌شود. گاهی نیز موی بزهای عدنی و پاکستانی را که از تنوع رنگ فوق‌العاده زیادی برخوردار است با پشم گوسفند مخلوط کرده و به‌عنوان تار یا جهت دوخت سجاف‌ها مورد استفاده قرار می‌دهند.

زمینه گتبه‌های تولیدی مناطق مختلف ایران اکثر دارای رنگ‌های روشن نظیر سفید، کرم یا شیری است و نقوش به رنگ‌های مشکی، قهوه‌ای، خنثایی و... است. گتبه با کمک دارهای قالیبافی افقی و به شیوه قالی بافته می‌شود و بافندگان برای ایجاد نقوش روی قره آورده‌های خود هنگام بافت از این کار می‌برازند و بیشتر آنان یک یا چند طرح خاص در ذهن داشته و در بافت آن دارای مهارت هستند ولی به‌طور کلی نقش اصلی گتبه‌های ایرانی را یک مربع مستطیل و یک ردیف لوزی در وسط آن تشکیل می‌دهد که رنوس هر یک

حاشیه نگار

گتبه؛ فرشی از جنس قالی

فرشاد کاکاوند | بافنده گتبه

از لوزی‌ها، به نوس لوزی‌های دیگر متصل است و در اصطلاح محلی کم نامیده می‌شود و علاوه بر این، استفاده از نقوش بسته‌جقه و گل‌های مختلف به‌طریق هندسی نیز جای خاصی در گتبه‌های تولیدی توسط عشایر، روستاشینان و بافندگان شهرهای مناطق پیش گفته دارد و در مجموع می‌توان گفت وجه مشترک تمامی گتبه‌های ایرانی، گونه‌ای نقش پرزازی سنتی است که طی هزاران سال پرورش یافته و نیز صور هندسی و نگاره‌های پرندگان و حیوانات زمینه که ممکن است مرکب باشد از ردیف صور هندسی یا انواع گل (چیزی شبیه نقوش فرش‌های کرمنی) یا مانند دستباف‌های قشقای راه راه باشد، با یک تا ۳ تریج در هر گوشه.

گاهی نیز ممکن است زمینه مرکزی منقسم به چند مربع یا برحسب روش دیرینه و باور داشت‌های ذهنی هر هنرمند مرکب از ردیف‌های بسته‌جقه باشد و هر چند نگفته پیداست که هر یک از نقوش رایج در گتبه‌بافی قرن‌هاست به ایل یا منطقه‌ای خاص منسوب است، ولی از ذکر این نکته نیز نباید گذشت که هم عشایر و هم روستاشینان از گره‌های همسایه خود و نیز گره‌هایی که به هر مناسبت به ایل یا روستای آنها مرتبط شده تأثیر گرفته‌اند و به همان نسبت نیز بر آنان تأثیر گذاشته‌اند و این تبادل و تحول قرن‌هاست دوام داشته و در نهایت نیز منجر به پیدایش نقوش دورگه بسیار زیادی شده که در حد خود پذیرفتنی و برخوردار از نوعی ارزش هنری ویژه است.

گتبه در اندازه‌های مختلف بافته می‌شود و برای بافت هر تخته ۲۰۰ - ۱۰۰ سانتی‌متری آن همکاری یک ماهه ۲ بافنده یا روزی ۶ ساعت کار الزامی است. بافت گتبه، همان‌گونه که گفته شد گذشته‌اند و این تبادل و تحول قرن‌هاست دوام ولی گاهی بافندگان برای شفافیت بخشیدن به مواد اولیه صرفی‌شان بر پشم‌های سفید شکر و کرم عملیات سفیدگری و بر پشم‌های قهوه‌ای و مشکی نیز عملیات رنگ‌رزی انجام می‌دهند و به‌وسیله پوست میوه بلوط که در اصطلاح محلی جفت نامیده می‌شود، نوعی رنگ قهوه‌ای متمایل به حنایی و با کمک پوست انار، زاج و رنگ آهن در وسط آن تشکیل می‌دهد که رنوس هر یک

از لوزی‌ها، به نوس لوزی‌های دیگر متصل است و در اصطلاح محلی کم نامیده می‌شود و علاوه بر این، استفاده از نقوش بسته‌جقه و گل‌های مختلف به‌طریق هندسی نیز جای خاصی در گتبه‌های تولیدی توسط عشایر لر و قشقای بافته می‌شود. گتبه پرزهای بلند دارد و در بافت آن شمار پود بیشتری به کار می‌رود که تأثیر چشمگیری بر نرمی گتبه می‌گذارد. تعداد رج و بلندی پرزها گاهی تا یک سانتی‌متر هم می‌رسد. برجسته‌ترین صنعت دستی و خانگی در استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری و فارس نیز رواج دارد و تقریباً در اکثر نقاط روستایی و حتی در شهرهای استان‌های قشقای راه راه باشد، با یک تا ۳ تریج دوم بسیاری از خانواده‌ها محسوب می‌شود.

در بافت گتبه که به وسیله پشم خود رنگ مخلوط با موی بز انجام می‌شود، تکنیک رنگ از اهمیت فوق‌العاده‌یادی برخوردار است و در واقع نخستین مرحله کار گتبه‌بافی را تشکیل می‌دهد و طی آن، دست‌اندرکاران ابتدا پشمی را که از دام‌های خودشان تأمین شده یا در صورتی که خانواده فاقد دام باشد، از سایر دامداران، دامپروران و عشایر خریداری شده، به نسبت نوع رنگی که دارند کاملاً تکنیک و پس از شست‌وشو، توسط زنان و دختران و به وسیله دو کاهی کوچک و قابل حمل رسیده و تابیده می‌شود. گاهی نیز موی بزهای عدنی و پاکستانی را که از تنوع رنگ فوق‌العاده زیادی برخوردار است با پشم گوسفند مخلوط کرده و به‌عنوان تار یا جهت دوخت سجاف‌ها مورد استفاده قرار می‌دهند.

زمینه گتبه‌های تولیدی مناطق مختلف ایران اکثر دارای رنگ‌های روشن نظیر سفید، کرم یا شیری است و نقوش به رنگ‌های مشکی، قهوه‌ای، خنثایی و... است. گتبه با کمک دارهای قالیبافی افقی و به شیوه قالی بافته می‌شود و بافندگان برای ایجاد نقوش روی قره آورده‌های خود هنگام بافت از این کار می‌برازند و بیشتر آنان یک یا چند طرح خاص در ذهن داشته و در بافت آن دارای مهارت هستند ولی به‌طور کلی نقش اصلی گتبه‌های ایرانی را یک مربع مستطیل و یک ردیف لوزی در وسط آن تشکیل می‌دهد که رنوس هر یک

سیاه چادر و روزگار روشن عشایر

محمد رضا صلاتی | فعال حوزه صنایع دستی

سیاه چادر نوعی چادر است که از موی بز سیاه و توسط زنان عشایر بافته می‌شود. عشایر در ایلات و قشلاق مکان‌های معینی برای اقامت دارند که معمولاً در زیر این سیاه‌چادرها زندگی و استراحت می‌کنند. سیاه‌چادرها همواره از موی بز بافته می‌شوند و این به چند دلیل مهم است. اول آن که موی بز خاصیت بسیار مطلوبی برای حفظ آب در مواقع بارندگی دارد و معمولاً آب باران از جداره آن عبور نمی‌کند. دوم آن که موی بز در دسترس و ارزان تهیه می‌شود. هر خانواده معمولاً ۱۲۰ الی ۵۰۰ راس بز دارد که از موی بزهای تهیه سیاه چادر استفاده می‌کنند. سومین خاصیت موی بز سبک بودن آن است و نسبت به چادرهای برترتی جمع‌آوری و حمل آن راحت‌تر است. در تابستان در روزهای آفتابی، استراحت کردن در زیر این سیاه‌چادرها لذت‌بخش است. نام مسکن عشایر الاچیق است که از ۲ بخش تشکیل می‌شود. بخش بالایی چادر (سقف آن) سیاه‌چادر نام دارد و از موی بز بافته می‌شود. بخش دیگر دیواره جانبی است که چیق (یا چیت) نام دارد و از ترکیب نی و موی بز ساخته می‌شود.

چگونگی بافت سیاه‌چادر

هر سیاه‌چادر از چند «لت» تشکیل می‌شود و هر «لت» نوری بافته شده از موی بز سیاه است. در حقیقت «لت» تک‌های از سیاه‌چادر است. زنان «لت‌ها» را که به شکل یک بافته شده‌اند به وسیله داخل مقاومت می‌کنند. همچنین، موی بز به دلیل داشتن ویژگی چربی مانع نفوذ آب می‌شود. هنگام گرم و خشکی هوای نامقبض می‌شوند و هوا می‌تواند وارد و خارج شود و تهویه هوای ملایمی در چادر به وجود می‌آید. همچنین، تحقیقات نشان داده است که مار و جانوران دیگر نمی‌توانند از موی بز عبور کنند

سیاه‌چادر مردان و زنان در تهیه سیاه‌چادر وظیفه مردان در بریدن موی بز و همچنین تهیه ابزار و فراهم کردن کارگاه و همچنین دوختن «لت‌ها» به هم است.

کاررفته روی چیق هندسی و ذهنی است.

کاررفته روی چیق هندسی و ذهنی است.